

Uusimon tuulivoimahanke, Pihtipudas

LIITE 5b: ARKEOLOGINEN INVENTOINTIRAPORTTI,
VOIMAJOHTOREITIT

Pihtipudas 2023

Uusimon tuulivoimapuiston liittyvien ulkoisten
sähkönsiirtolinjausten arkeologinen inventointi

H.-P. Schulz 4.8.2023

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti heinäkuussa 2023 arkeologisen inventoinnin Pihtiputaan Uusimon tuulivoimapuistoon liittyvillä ulkoisilla sähkösiirtolinjauksilla. Tuulivoimapuiston hankealue sijaitsee Pihtiputaan keskustasta noin 6,5–13 km pohjoiseen ja se on inventoitu 2022 (raportti 8.12.2022, H.-P. Schulz). Linjausvaihtoehdoista kaksi kulkevat hankealueen keski- ja pohjoisosasta pohjoiseen Pyhäjärven kunnan rajalle saakka (yhteispituus noin 11 km) ja kaksi lähtevät hankealueen kaakkoisosasta kaakkoon VT 4:lle asti ja siitä tien itäpuolella etelään Pihtiputaan sähköasemalle (yhteispituus noin 18 km).

Työn tilaajat ovat Myrsky Energia Oy ja FCG Finnish Consulting Group Oy. Maastotyön teki FM/MA Hans-Peter Schulz 12.–14.7.2023, yht. 2,5 henkilötyöpäivää.

Sähkösiirtolinjausten läheisyydestä (< 250 m) ei tunneta ennestään kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita. Lähin kohde sijaitsee Pihtiputaan ja Pyhäjärven rajalla (rajamerkki Elämänjärvi Rajalampi, tunnus 1000002121), pohjoisen linjauksen päästä noin 300 m koilliseen.

Hankealueen lähistöllä, alle kilometrin etäisyydellä on kolme pyyntikuopparyhmää, useita kivikautisia asuinpaikkoja (Saanijärven pohjoisrannalla), joitakin tervahautoja ja historiallisen ajan rakennuksen pohja.

Inventoinnissa löytyi yksi uusi muinaisjäänöskohde; kohde 1 Ikolanmäki tervahauta.

Hankkeen toteutuksella voisi olla vaikutusta kohteeseen, tervahauta sijaitsee linjan käytävällä aivan käytävän keskiviivan länsipuolella.

Sisällysluettelo

1. Perustiedot.....	2
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1. Esiselvitys.....	3
2.2. Maastoinventointimenetelmät.....	3
3. Maisema, topografia ja geologia.....	7
3.1. Valokuvat ja maastokuvaukset.....	9
4. Alueen maankäytön historiaa.....	14
5. Tulokset.....	16
6. Kohdekuvaukset.....	18
7. Aineistoluettelo.....	19

1. Perustiedot

Inventointialue: Pihtiputaan Uusimon tuulivoimapuistoon liittyvät ulkoiset sähkösiirtolinjaukset: kaksi vaihtoehtoista linjaa hankealueen keski- ja pohjoisosasta pohjoiseen Pyhäjärven kunnan rajalle saakka (yhteispituus noin 11 km) ja kaksi linjaa hankealueen kaakkoisosasta kaakkoon VT 4:lle asti ja siitä tien itäpuolella etelään Pihtiputaan sähköasemalle (yhteispituus noin 18 km).

Tilaja: Myrsky Energia Oy ja FCG Finnish Consulting Group Oy

Hankeomistaja: Myrsky Energia Oy

Inventoinnin laji: osainventointi

Kenttätyöaika: 12.–14.7.2023, yht. 2,5 henkilötyöpäivää.

Karttanumerot: TM35-lehtijako, P 4421R, P4422R, P4423L, P4424L

vanha yleislehtijako **3312** 03,06, **3321** 01, 04 ;

Korkeus: n. 107–155 m mpy

Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto

Kopio raportista: Museoviraston arkisto, Keski-Suomen museo (digitaalinen kopio)

Aiemmat löydöt: -

Inventointilöydöt: -

Aiemmat tutkimukset: Mirja Miettinen tarkastus 1993

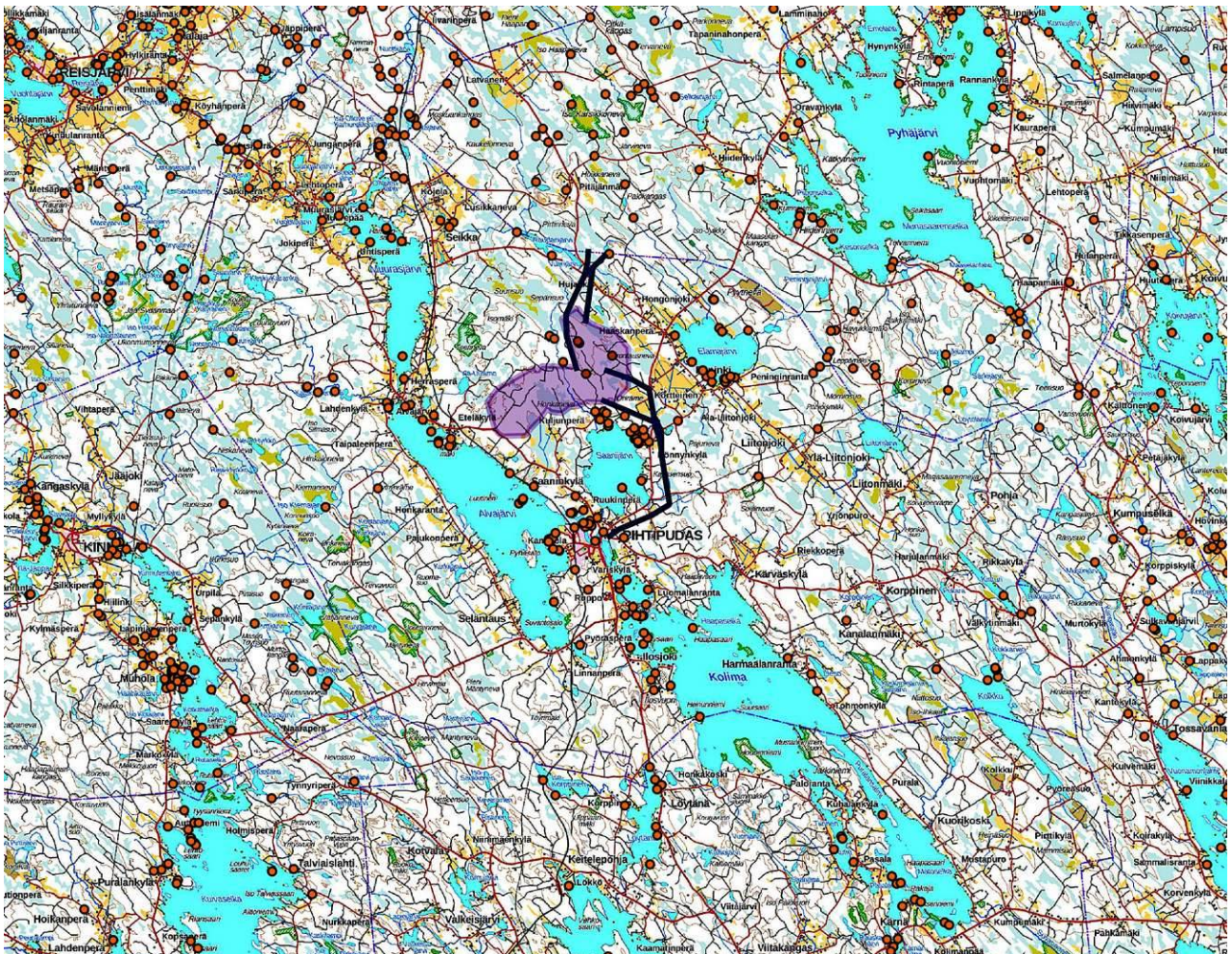
Mirja Miettinen tarkastus 2002

Miikka Kumpulainen tarkastus 2003

Miikka Kumpulainen inventointi 2005

Petro Pesonen inventointi 2013

H.-P. Schulz inventointi 2022 (Uusimon tuulivoimapuiston hankealue)

Kartta 1. Voimalinjat sinisinä viivoina, tuulivoimapuiston hankealue vaaleanviolettinä. Muinaisjäännösrekisteriin tallennetut kohteet oransseina pisteinä. Maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri 1:250 000, 7/2023.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Myrsky Energia Oy suunnittelee Pihtiputaan Uusimon tuulivoimapuistoon liittyviä ulkoisia sähkönsiirtolinjauksia: kaksi vaihtoehtoista linjaa kulkevat hankealueen keski- ja pohjoisosasta pohjoiseen Pyhäjärven kunnan rajalle saakka (yhteispituus noin 11 km) ja kaksi linjaa hankealueen kaakkoisosasta kaakkoon VT 4:lle asti ja siitä tien itäpuolella etelään Pihtiputaan sähköasemalle (yhteispituus noin 18 km)

Sähkönsiirtolinjausten läheisyydestä (< 250 m) ei tunneta ennestään kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita. Lähin kohde sijaitsee Pihtiputaan ja Pyhäjärven rajalla (rajamerkki Elämänjärvi Rajalampi, tunnus 1000002121), pohjoisen linjauksen päästä noin 300 m koilliseen.

Rönnynkylässä, eteläisten linjausten länsipuolella Saanijärven koillispuolella linjoista n. 0,8–1,5 km länteen on useita kivistä asuinpaikkoja ja myös historiallisen ajan kohteita. Lähin kohde on Saanijärven pohjoispuolella, eteläisestä linjasta n. 300 m etelään sijaitseva Lehtonenänniityn pyyntikuoppakohde (tunnus 1000001074). Aivan linjojen eteläpäässä on 500 m linjoista kaakkoon Mäntyyvuoren historiallinen rökkiökohde (tunnus 1000026348). Pohjoisen linjan alkupään länsipuolella on Karjansillanmäen pyyntikuoppakohde (tunnus 601010095), linjasta n. 600 m länteen, sekä linjan itäpuolella vuoden 2022 inventoinnissa kartoitetut uuden ajan talonpaikat (Pahka-aho, 1000047137, Pitkäketo 1000047139 ja Isokangas 1000047141).

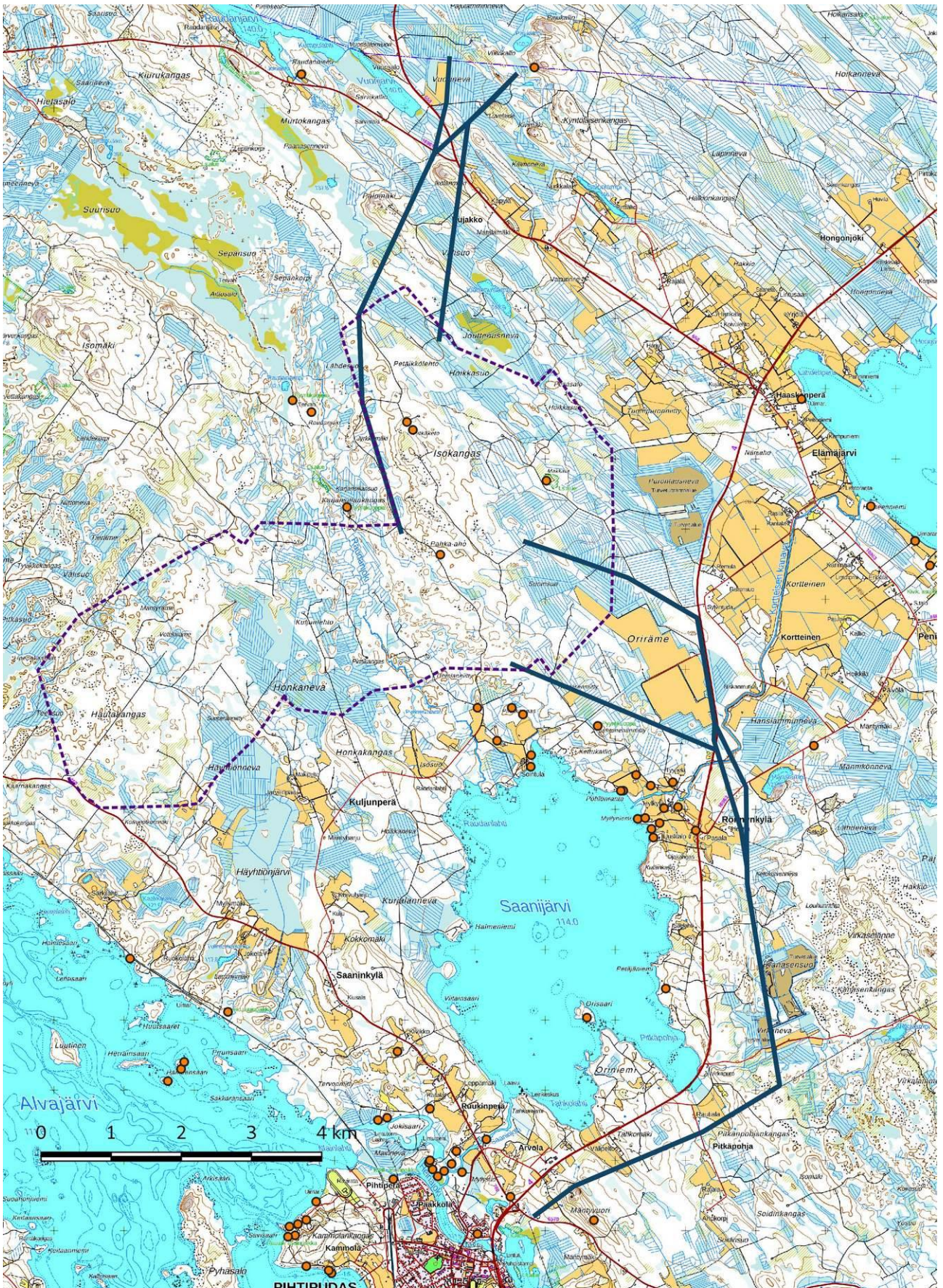
2.1. Esiselvitys

Arkeologisen potentiaalin arviointi perustuu eri aineistoihin, joiden avulla asetoitiin nykyiselle karttapohjalle tunnetut ja mahdolliset uudet muinaisjäännökset sekä muut ihmisen aikaansaamat pois käytöstä jääneet rakenteet ja niiden sijainnille potentiaalisia maaston kohtia.

Keskeisiä aineistoja ovat GTK:n kallio- ja maaperäkartat, Maanmittauslaitoksen ortoilmakuvat, korkeusmalli sekä laserkeilausaineisto ja Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämä digitaalinen tietokanta. Kirjallisuuden ja vanhimman karttamateriaalin avulla on pyritty selvittämään alueella sijaitsevat pois käytöstä jääneet yli 100 vuotta vanhat asutus- ja elinkeinohistorialliset kohteet. Vanhin aluetta kuvaava tarkempi karttamateriaali ovat vuoden 1848 pitäjänkartat. Vanhimmat peruskartat ovat vuosilta 1963 ja 1964; niiden avulla on arvioitu lähihistoriassa tapahtuneita maankäytön vaikutuksia mahdollisiin alueella sijaitseviin arkeologisiin kohteisiin.

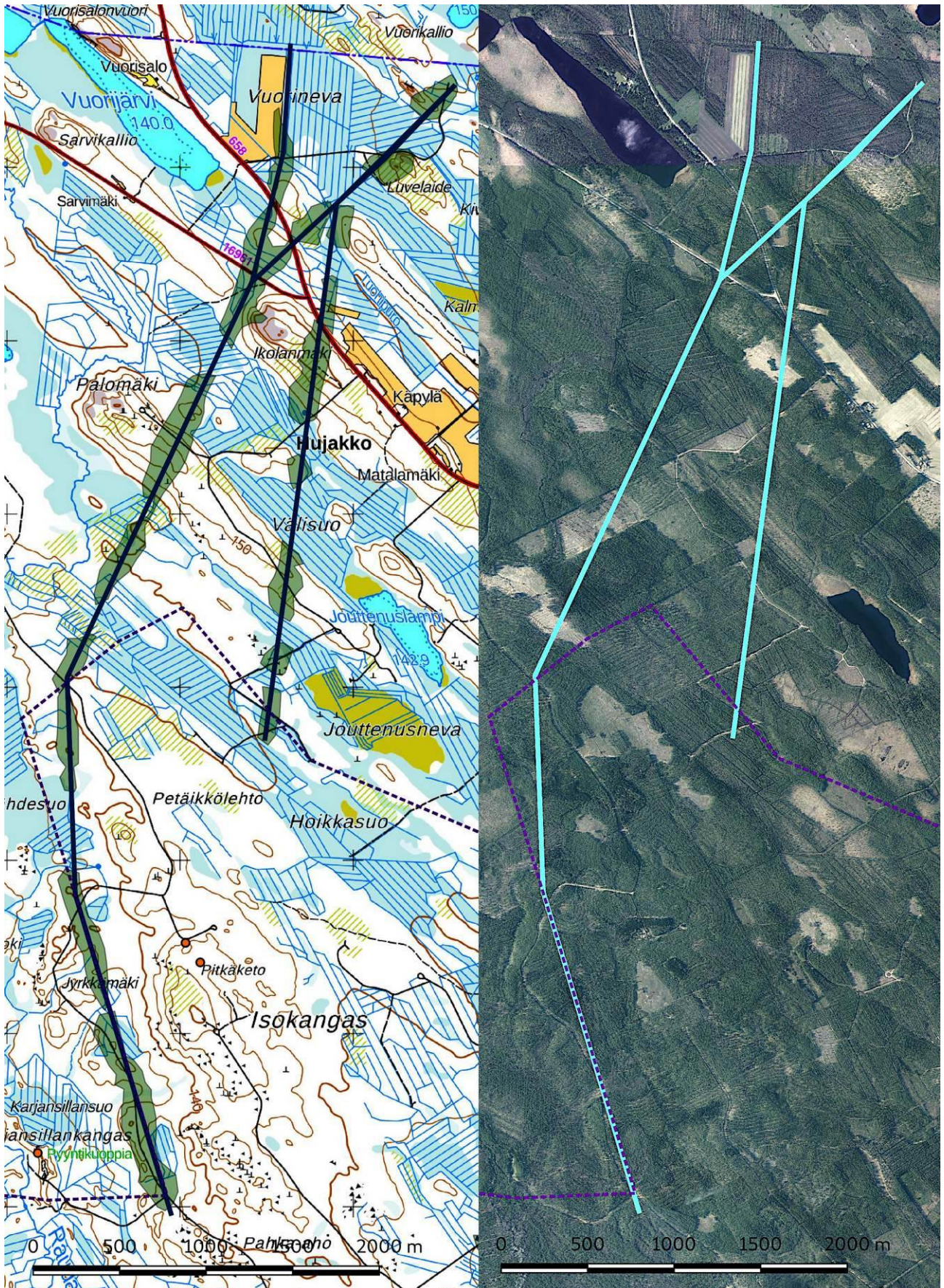
2.2. Maastoinventointimenetelmät

Maastoinventoinnissa tarkastettiin voimalinjojen lähiympäristö noin 100 – 150 leveällä vyöhykkeellä maastosta riippuen. Alue tarkastettiin pääosin pintahavainnoimalla, maannokset tarkistettiin pääosin tieleikkauksista. Inventointi kattoi miltei kaikki kuivat kankaat ja kallioalueet, eli arkeologisille kohteille otolliset alueet. Soistuneet alueet jätettiin useimmiten tarkemmin katsomatta niiden vähäisen muinaisjäännöspotentiaalin vuoksi samoin kuin märät tasaiset rämeet. Arkeologiset kulttuuriperintökohteet dokumentoitiin ja valokuvattiin, ja näistä kirjattiin pintahavainnoja.

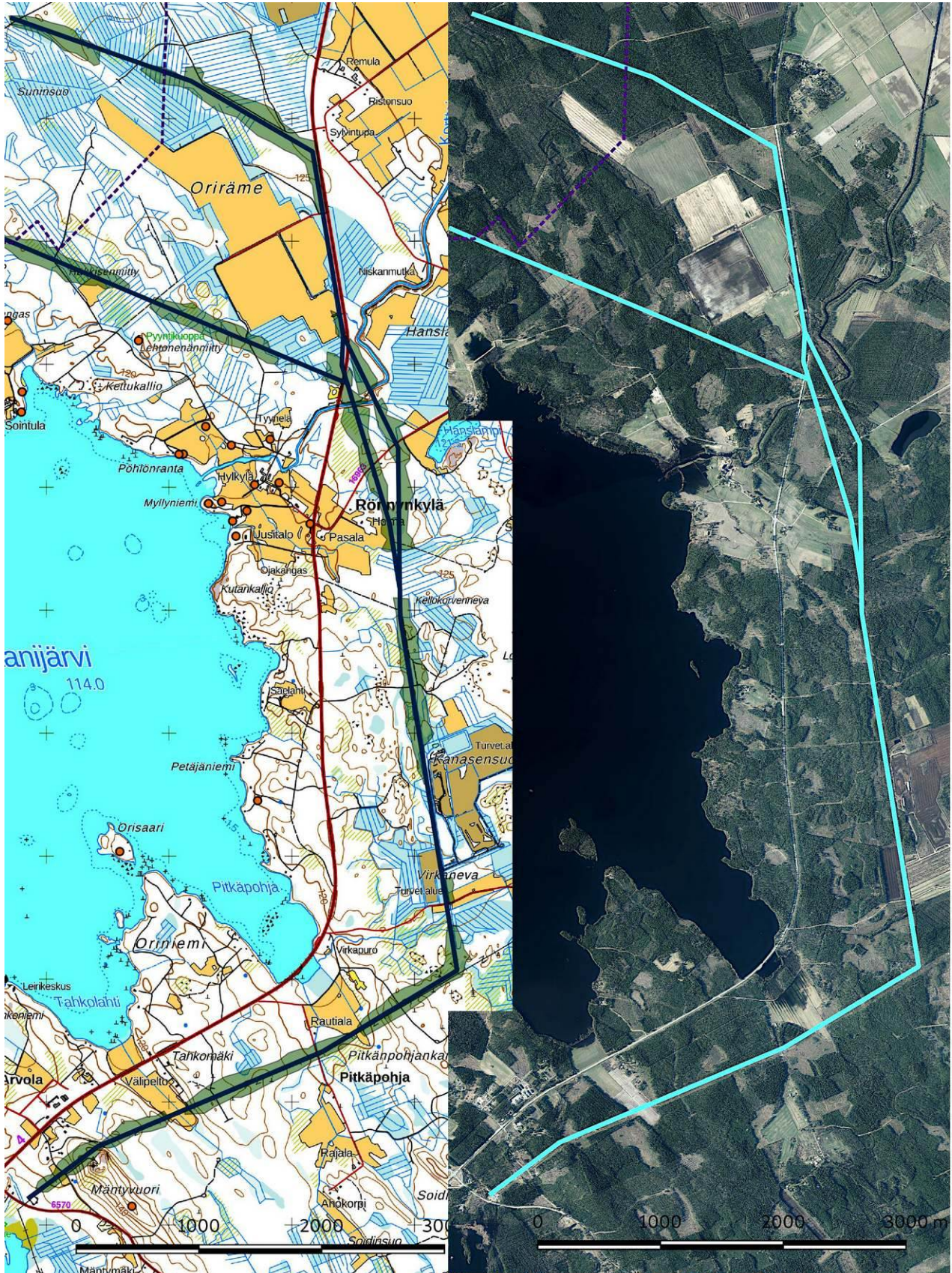

Kartta 2. Voimalinjat sinisinä viivoina, tuulivoimapuiston hankealue rajattu violetilla katkoviivalla.. Muinaisjäännösrekisteriin tallennetut kohteet oransseina pisteinä. Maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri 1:50 000, 7/2023.

Kartta 3; Linjat pohjoiseen. Voimalinjat sinisinä viivoina, ortokuvassa turkooseina viivoina; tuulivoimapuiston hankealue rajattu violetilla katkoviivalla. Vuonna 2023 inventoidut alueet vaaleanvihreinä. Muinaisjäännösrekisteriin tallennetut kohteet oransseina pisteinä. Maanmittauslaitoksen maastokartat 1:50 000 7/2023 ja ortokuvat 7/2023.

Kartta 4; Linjat etelään. Voimalinjat sinisinä viivoina, ortokuvassa turkooseina viivoina; tulivoimapuiston hankealue rajattu violetilla katkoviivalla. Vuonna 2023 inventoidut alueet vaaleanvihreinä. Muinaisjäännösrekisteriin tallennetut kohteet oransseina pisteinä. Maanmittauslaitoksen maastokartat 1:50 000 7/2023 ja ortokuvat 7/2023.

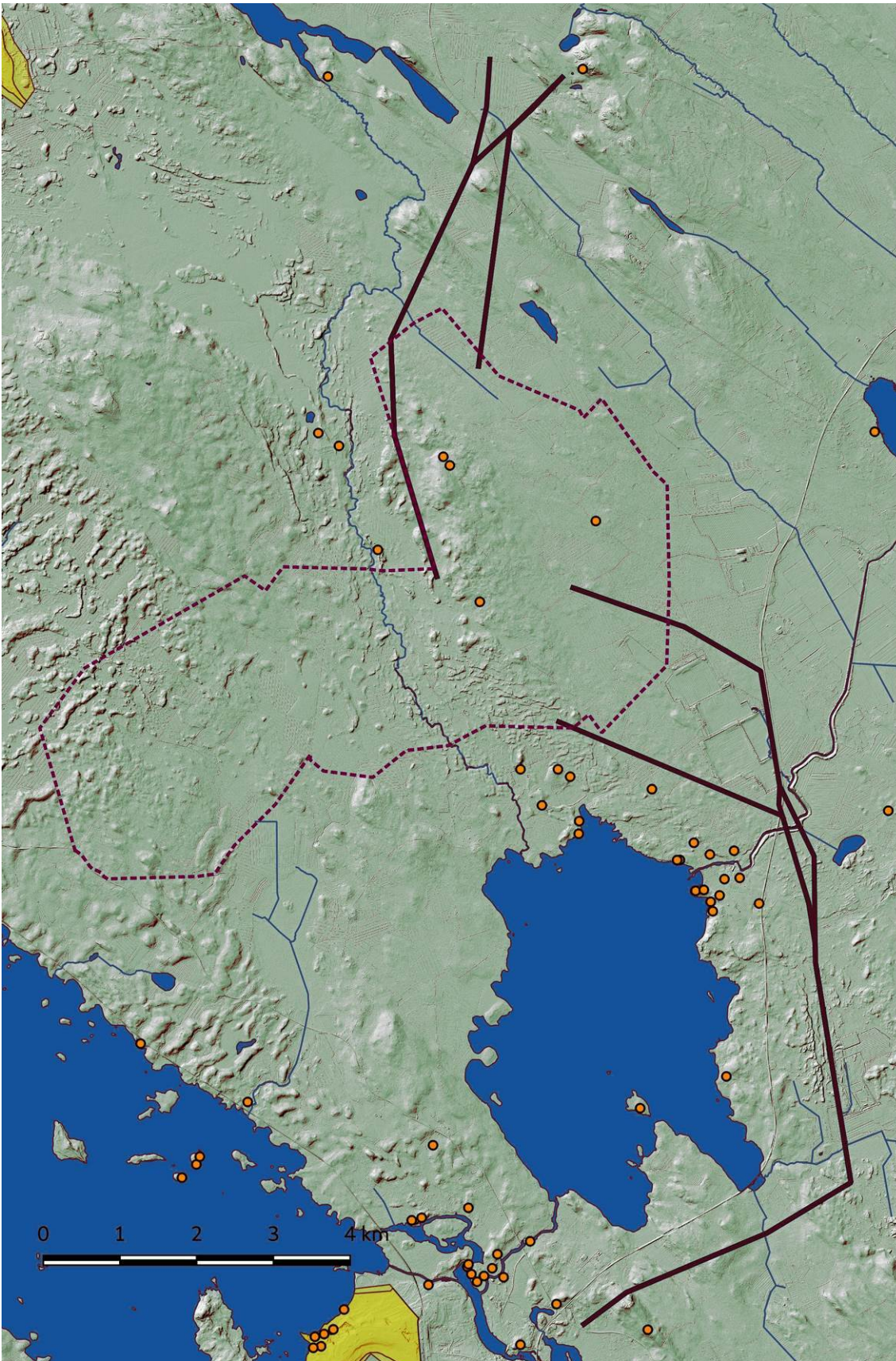
3. Maisema, topografia ja geologia

Hankealue sijaitsee Suomenselän ja itäisen Järvi-Suomen maisemamaakuntien rajalla korkeustasossa noin 110–155 m mpy. Alueen eteläpuolella kulkee pitkä katkonainen harjujakso (Keitele–Reisjärvi–Sievi -harju), Saanijärveltä lähtee pohjoisluoteiseen suuntaan moreeniharjanne, jonka länsilaidalla kulkee pohjoisen sähkönsiirron läntinen voimalinja. Maaperä on pääosin pohjamoreenia, josta noin 30 % turvekerrostumien peittämää; hankealueen länsiosassa on kumpumoreenikenttä. Metsäojien leikkauksista tehtyjen havaintojen perusteella turvekerrostumien paksuus on 0,2 – > 1 m. Alueen metsät ovat miltei kokonaan metsätalouskäytössä, rämeet on ojitettu. Pohjoisosassa sijaitsevat Peningin kylän peltoalueet, eteläinen sähkönsiirto sivuaa Rönnyin kylän peltoja ja hieman etelämpänä Kanasensuon turvetuantoaluetta. Linjaus ylittää Saanijärven kaakkoispuolella muutamat pelto ja päättyy sähköasemalle aivan Pihtiputaan keskustaaajaman koillisrajalla.

Suunnittelualueen lähiseudulla on useita järviä – pohjoisessa Elämäjärvi ja Raudanjärvi, keskivaiheella Saanijärvi ja lounaispuolella Alvajärvi. Alueella oli myös kaksi kuivattua järveä: Korteisen järvi Saanijärven ja Elämäjärven välissä (pinta-ala oli noin 300 ha; sen kuivatuskanava, Korteisen kanava, on kaivettu useassa vaiheessa 1880-luvulta 1980-luvulle saakka) ja Häyhtiönjärvi tuulivoimapuiston hankealueen eteläpuolella (pinta-ala oli noin 135 ha).

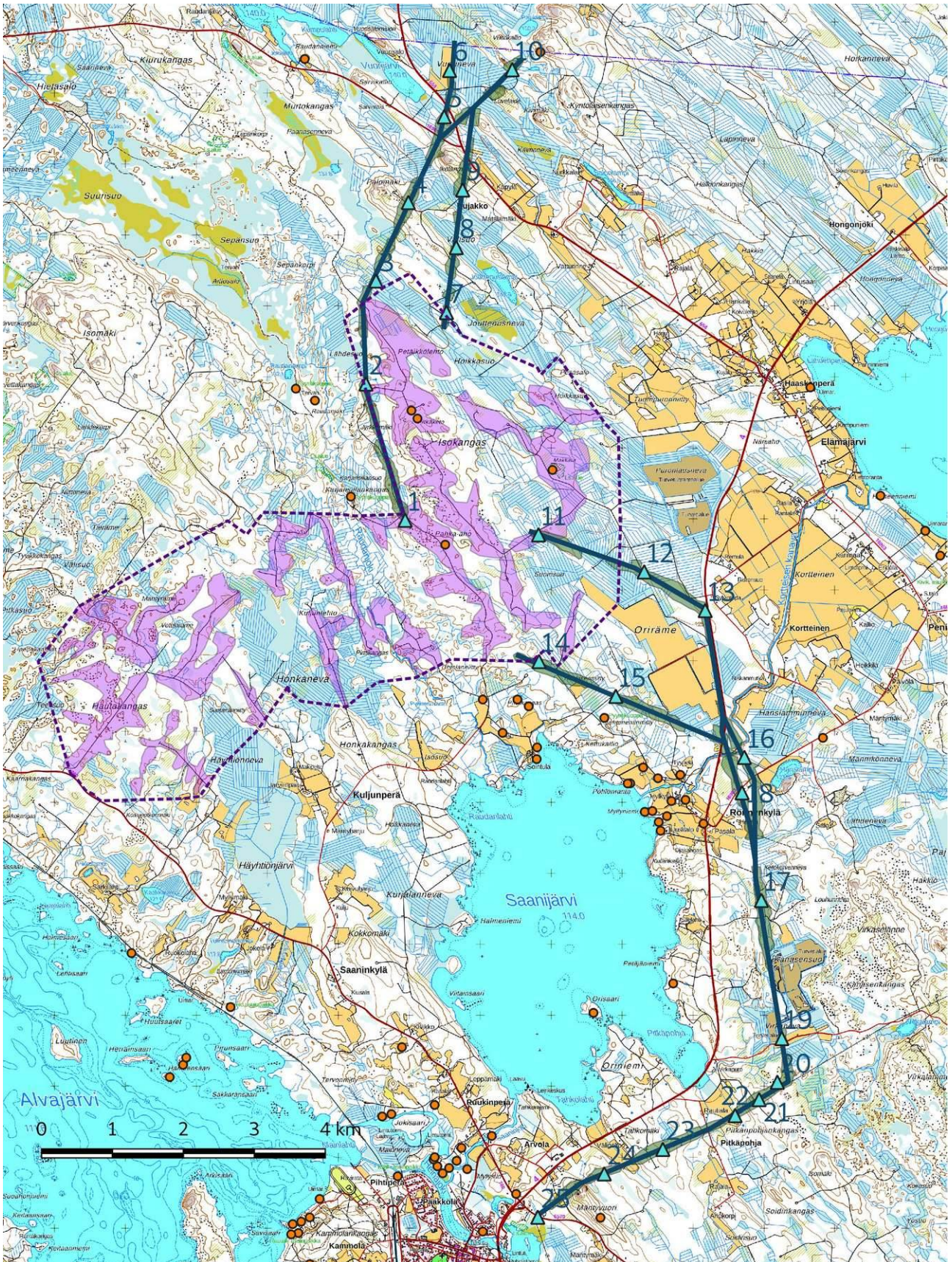
Jäänökset aiemmasta metsien käytöstä (Isokangas, kaskiraunio; tuulivoimapuiston hanke-alue, kuvattu lokakuussa 2022)

Kartta 5. Suunnittelualue ja lähiympäristö. Lidar-aineistoon perustuva korkokuva 2 m DEM. Voimalinjat violetteina viivoina, tuulivoimapuiston hankealue rajattu violetillä katkoviivalla. Harjualueet keltaisella. Muinaisjäännösrekisteriin tallennetut kohteet oransseina pisteinä. Maanmittauslaitoksen maastokartat 1:50 000 7/2023. Vesistöt VPD 2. Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineineisto, karttapohja 1:20 000, 7/2023.

3.1. Valokuvat ja maastokuvaukset

Kartta 6. Inventoidut alueet 2023 vihreänä ja 2022 vaaleanviolettinä. Kuvauspaikat 1–28 turkoosina kolmioina. Voimalinjat sinisenä viivana, tuulivoimapuiston hankealue rajattu violetilla katkoviivalla. Muinaisjäännösrekisteriin tallennetut kohteet oransseina pisteinä. Maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri 1:50 000, 7/2023.

Pohjoiset linjaukset

Kuva 1. Läntisen haaran alkupää, pohjoiseen.

Kuva 2. Linjaus Jyrkkämäen pohjoisrinteellä, pohjoiseen.

Kuva 3. Linjaus Hoikkasuon luoteispäässä, koilliseen.

Kuva 4. Linjaus Palomäellä, lounaaseen.

Kuva 5. Linjaus Vuorijärven kaakkoispuolella, pohjoiseen .

Kuva 6. Läntisen haaran pohjoispää pellon takareunalla, pohjoiseen.

Kuva 7. Itäisen haaran alkupää Jouttenusnevan länsipuolella, pohjoiseen.

Kuva 8. Linjaus Palomäestä Vatisuon suuntaan pohjoiseen.

Kuva 9. Linjaus Ikolanmäen etelärinteessä, pohjoiseen.

Kuva 10. Itäisen haaran pohjoispää Vuorikalliolla.

Eteläiset linjaukset

Kuva 11. Pohjoisen haaran alkupää, itään..

Kuva 12. Linjaus metsätien etelälaidalla, kaakkoon.

Kuva 13. Linjaus VT 4:n länsipuolella, etelään.

Kuva 14. Eteläisen haaran alkupää, kaakkoon.

Kuva 15. Linjaus Orirämeen peltoalueen eteläpuolella, kaakkoon.

Kuva 16. Kortteisen kanavan ylityspaikka, pohjoiseen.

Kuva 17. Linjaus Rönnynkylän kaakkoispuolella, etelään.

Kuva 18. Linjaus Rönnynkylän itäpuolella, etelään.

Kuva 19. Linjaus Virkaneevan turvetuotantoalueen kohdalla, pohjoiseen.

Kuva 20. Pieniä rakka-alueita Pitkähohjan kankaalla.

Kuva 21. Linjaus Pitkähohjankankaalla, koilliseen.

Kuva 22. Linjaus Rautialan pellon koillispuelella koilliseen.

Kuva 23. Linjaus Tahkomen kohdalla lounaaseen.

Kuva 24. Linjaus Mäntyvuoren pohjoispuelella, lounaaseen.

Kuva 25. Pihtiputaan sähköasema, koilliseen.

4. Alueen maankäytön historiaa

Esihistoriallinen aika

Mannerjäätikö vetäytyi alueelta noin 10 400 – 10 000 vuotta sitten; koko alue oli silloin muinaisen Ancylusjärven peittämänä. Muinais-Kolima kuroutui hieman 10 000 BP jälkeen, sen muinaisrantakorkeus on inventointialueen kohdalla n. 120 m mpy. Kotajärven kynnyksen kohoamisen takia syntyi Muinais-Päijänteeseen suurjärvi, johon kuuluivat myös Alvajärven ja Koliman altaat. Päijänteeseen maksimivaihe päättyi noin 7000 vuotta sitten, vaiheen muinaiset rantatörmät korkeudella 117–119 m mpy ovat monin paikoin näkyvissä, selvimmin Pihtiputaan keskustassa esim. Madeharjulla, Niemenharjulla ja Saporoniemen itälaidalla, jossa sijaitsee useita varhaismesoliittisia asuinpaikkoja. Myös Saanijärven pohjois- ja itäpuolelta tunnetaan varhaista mesoliittista asutusta, joka liittyy sijainnin perusteella Muinais-Päijänteeseen rantavyöhykkeeseen.

Pitkällä soraharjanteella, johon kuuluu myös Isokangas, on esihistoriallisia pyyntikuoppajonoja. Pronssikautisia tai rautakautisia asuinpaikkoja ei lähiseudulta tunneta.

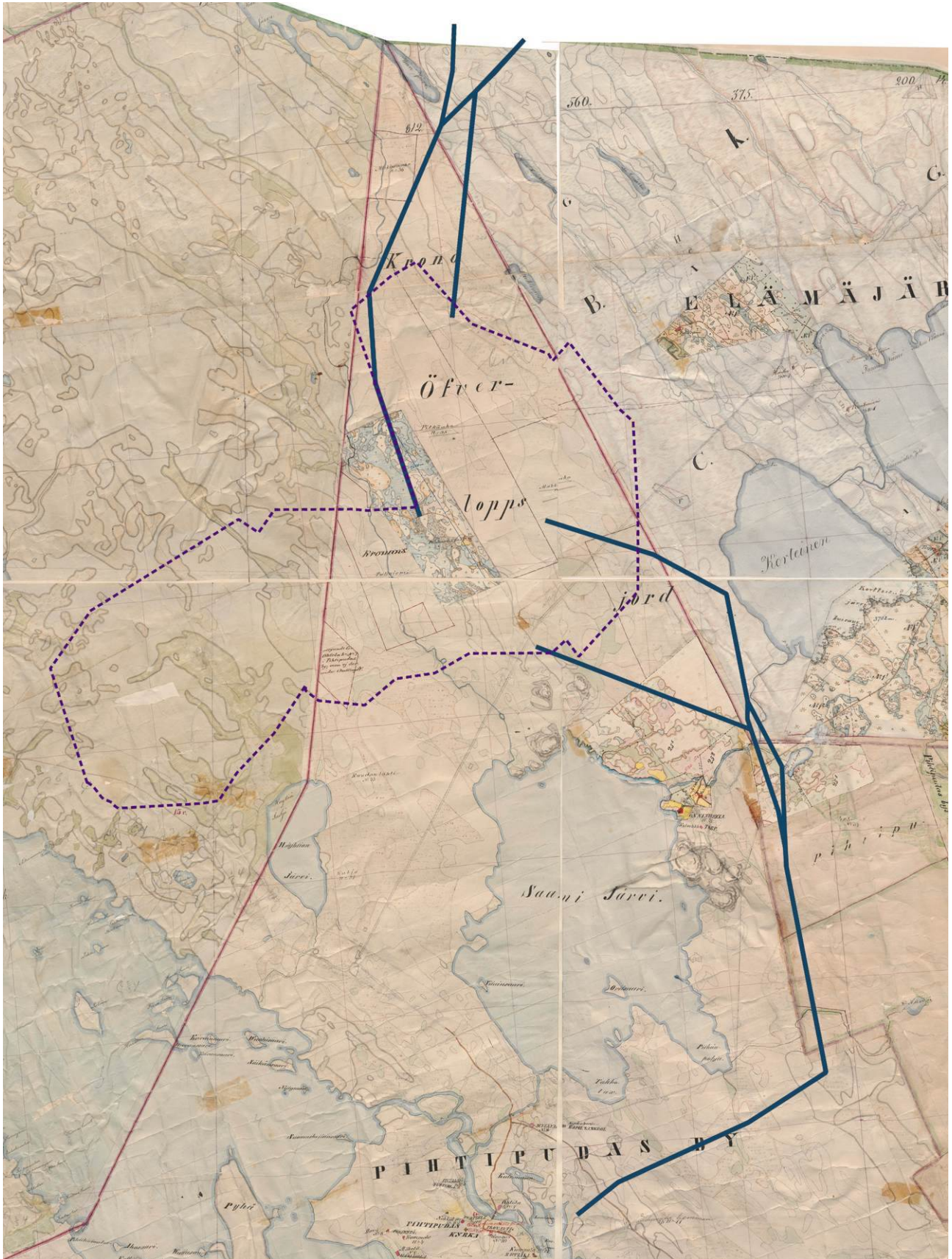
Historiallinen aika

Rautakauden loppuvaiheen ja keskiajan asutuksesta alueella ei ole paljoa tietoa. Hämäläisten eräkausi alkoi ehkä jo 1000-luvulla. 1500-luvun alkupuolella Pihtiputaalla oli padasjokelaisten, pälkäneläisten ja jämsäläisten eräomistuksia¹. Uudisasutus, varsinkin Savon suunnasta, alkoi todennäköisesti jo ennen eräomistussjärjestelmän päättymistä vuonna 1542. Maakirjan merkintöjen mukaan taajaman alueella oli 1500-luvun loppupuolella viisi taloa. Kohdealueella sijainneesta 1600-luvun asutuksesta ei ole varmoja tietoja. Pihtiputaan talojen lukumäärä laski 15:stä (1600) kolmeen (1620) ja se pysyi alhaisena aivan vuosisadan loppuun saakka. 1700-luvun alkupuolelta taloluvut puuttuvat.² Asutuksen yleisluetteloon Viitasaari 1761–1769 on merkitty 9 taloa

Sähkönsiirron linjausten lähialueille (etäisyys < 500 m) ei ole merkitty pitäjänkartalle taloja, eikä inventoinnissa 2022 löytynyt rakennusten jäänteitä, jotka olisivat lähempää kuin 500 m linjoista..

¹ J.T. Lappalainen, Erämaasta pysyvään asutukseen, Pihtiputaan kirja II, 51.

² Mauno Jokipii,(toim.): Keski-Suomen historia 1: Keski-Suomen vanhin historia. Jyväskylä 1999.

Kartta 7. Ote Pihtiputaan pitäjänkartasta vuodelta 1848 (2334 12,2343 10, 3312 06, 3321 04). Sähkösiirronlinjat ja hankealue 2022 asemoituna.

5. Tulokset

Sähkösiirtolinjausten läheisyydessä (< 250 m) ei tunneta ennestään kiinteitä muinaisjäänöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita. Lähin kohde sijaitsee Pihtipuutaan ja Pyhäjärven rajalla (rajamerkki Elämänjärvi Rajalampi, tunnus 1000002121), pohjoisen linjauksen päästä noin 300 m koilliseen.

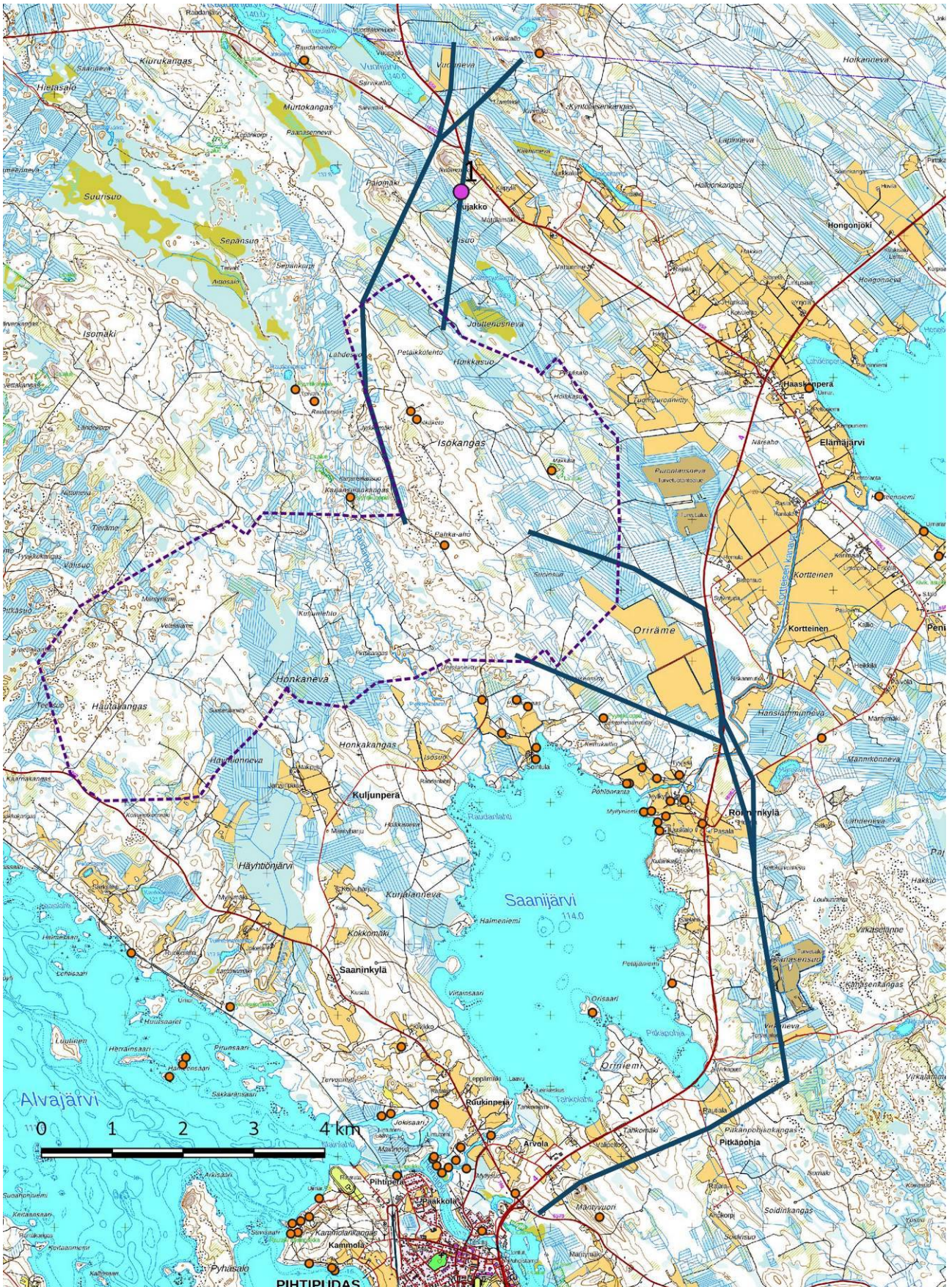
Hankealueen lähistöllä, alle kilometrin etäisyydellä on kolme pyyntikuopparyhmää, useita kivikautisia asuinpaikkoja (Saanijärven pohjoisrannalla), joitakin tervahautoja ja historiallisen ajan rakennuksen pohja.

Inventoinnissa löytyi yksi uusi muinaisjäänöskohde; kohde 1 Ikolanmäki tervahauta.

Hankkeen toteutuksella voisi olla vaikutusta kohteeseen, tervahauta sijaitsee linjan käytävällä aivan käytävän keskiviivan länsipuolella.

Lestijärvellä, 4.8.2023

Hans-Peter Schulz

Kartta 7. Kohde 1 violetina pisteenä Voimalinjat sinisinä viivoina, tuulivoimapuiston hankealue rajattu violetilla katkoviivalla.. Muinaisjäännösrekisteriin tallennetut kohteet oransseina pisteinä. Maanmittauslaitoksen maastokartta-rasteri 1:250 000, 7/2023.

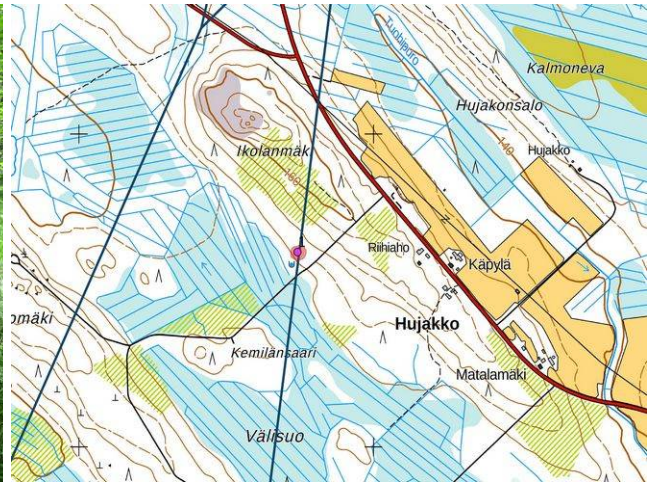

6. Kohdekuvaukset

1. Makkara		
Mj-rekisteritunnus -	Kiinteä muinaisjäännös	Kuvaus
Tyyppi / tyypin tarkenne	Työ- ja Valmistuspaika7 / tervahaudat	Tervahauta sijaitsee Ikolanmäen eteläisellä alarinteellä. Se on korkean heinäkasvillisuuden takia mastossa vaikeasti havaittavissa.
Ajoitus / ajoitustarkenne	Historiallinen / uusi aika	Haudan halkaisija on 18 m, kuopan syvyys 0,7 m. Halssi suuntautuu lounaaseen, pituus noin 3 m, se on sortunut. Maaperä on hienoa hiekka / soraa;
Koordinaatit ETRS-TM35FIN / Z: mpy	P: 7042623 I: 428742 Z: 146	Metsä on harvennettua varttunutta mäntymetsää, aluskasvillisuus on tiheää heinää. Maa on purkautuvan veden takia kostea; haudasta noin 20 m etelään sijaitsee lähde.
Paikkatietoselite	GPS-mittaus,	
Aiemmat tutkimukset		

Tervahauta kuvattu pohjoiseen edessä oikealla on halssi..

Kohde 1 punaisena, sähkölinjaukset sinisenä viivana.
MML:n peruskarttarasteri 1:10 000, 7/2023.

7. Aineistoluettelo

Digitaalinen aineisto:

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto, Haapajärven ja Pyhäjärven pitäjänkartat,

<http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?new=1&haku=Haapavesi>

Geologian tutkimuskeskus, <http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Vanha kartta, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu, <https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto: Kulttuuriympäristön palveluikkuna, muinaisjäännösrekisteri ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, Pihtipudas:

<https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Kirjallisuus:

Lappalainen, Jussi T. 1964 (toim). Pihtiputaan kirja. Pieksämäki.

Meinander, C.F. 1964. Pihtiputaan kivikautta. Pihtiputaan kirja. Pieksämäki.

Ristaniemi, Olli 1985. Keski-Suomen muinaisrannat. Keski-Suomen seutukaavaliitto. Julkaisu nro 73, sarja B. Jyväskylä.

Jokipii, Mauno (toim.): Keski-Suomen historia 1: Keski-Suomen vanhin historia. Jyväskylä 1999.

Jokipii, Mauno (toim.): Keski-Suomen historia 2: Keski-Suomi maakunta-ajatuksen synnystä itsenäisyyden aikaan. Jyväskylä 1988.

Mönkkönen, Mauri 2000 (toim). Pihtiputaan kirja II. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja 37. Jyväskylä.

Jussila, Timo 2000. Pioneerit Keski-Suomessa ja Savossa. Rannansiirtymisajoitusten menetelmien perusteita ja vertailua. Muinaistutkija 2/2000.

Jokipii, Mauno (toim.): Keski-Suomen historia 3: Keski-Suomi itsenäisyyden aikana. Jyväskylä 1993.

Jäppinen, J. (toim.) 2006. Viestejä maisemassa. Keski-suomalainen kulttuuriympäristö. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Silén, Saija: Muinaisuuden metropolista nykypäivään. Pihtiputaan kulttuuriympäristöohjelma. Pohjoisen Keski-Suomen Toiminnallinen Kulttuuriympäristö (POTKU-) hanke; Keski-Suomen ympäristökeskus, Jyväskylä 2007. Myös digitaalisena: www.ymparisto.fi/download/noname/%7BB7702409-256E.../100469

Julkaisematon aineisto:

Schulz Hans-Peter, Rannansiirtymistaulukko.